Ўзбекистон Республикаси номидан Хал қилув қарори

Жиззах шахар

2024 йил 27 сентябрь

Жиззах туманлараро иқтисодий суди судьяси Н.С.Джураевнинг раислигида, судья ёрдамчиси Ж.Маматовнинг котиблигида, Ўзбекистон Савдо-саноат палатаси Жиззах вилоят бошқармасининг даъвогар "Жиззах Кентекс" МЧЖ манфаатида жавобгар "ЖЕНИС" фермер хўжалигига нисбатан берган даъво аризаси бўйича ишни Жиззах туманлараро иқтисодий суди биносида суд мажлиси муҳокамасида, даъвогар "Жиззах Кентекс" МЧЖ вакили А.Мирзаев (2024 йил 6 февралдаги №7-сонли ишончнома асосида) ва Х.Абдуваитов (2024 йил 10 майдаги №128-сонли ишончнома асосида) ва "ЖЕНИС" фермер хўжалиги вакили Н.Усанов (раиси)иштирокида, кўриб чиқиб, қуйидагиларни-

АНИКЛАДИ:

Ўзбекистон Савдо-саноат палатаси Жиззах вилоят бошқармаси (кейинги матнларда Палата) "Жиззах Кентекс" МЧЖ манфаатида Жиззах туманлараро иктисодий судига даъво аризаси билан мурожаат қилиб, жавобгар "ЖЕНИС" фермер хўжалигидан 226.109.841 сўм асосий қарз ва 192.032.602 сўм жарима ундиришни сўраган.

Даъво аризасида "Жиззах Кентекс" МЧЖ (кейинги матнларда даъвогар) ва "ЖЕНИС" фермер хўжалиги (матнда кейинги ўринларда жавобгар) ўртасида 2023 йил 18 январда № 146-сонли "Пахта хом-ашёси ва уруғлик пахтани етказиб бериш хамда ҳарид қилиш" бўйича фючерс шартномаси тузилган.

Мазкур шартномага мувофик даъвогар томонидан шартнома шартлари тўлик бажарилиб, жавобгарга хисобварак-фактура оркали пахта хом-ашёсини етиштириш учун зарур бўлган махсулотлар етказиб берилган.

Жавобгар ушбу махсулотлар учун тегишли маблағларни тўлаб бермаганлиги кўрсатилиб, жавобгар 226.109.841 сўм асосий қарзни ундиришни ҳамда шартноманинг 5.2-бандида хўжалик шартномада белгиланган нав, сифат ва микдорда маҳсулот топширишдан асоссиз бош тортганлиги учун хўжалик буюртмачига топширилмаган маҳсулот қийматининг 20% микдорида жарима тўлаши қайд этилган. Жарима ҳарид нархига белгиланган устамалар тўланиши ҳисобга олинмаган ҳолда ўтган даврда (ой, йил чораги, йил) маҳсулотининг амалда шаклланган ўртача нархидан келиб чиқиб ҳисобланади, бундан ташқари, зарарнинг маҳсулот еказиб берилмаганлиги туфайли юзага келган, жарима билан қопланмаган қисми ҳам тўлаб берилиши қайд этилганлиги сабабли, 226.109.841 сўм асосий қарз ва кам топширилган маҳсулот учун 20% жарима яъни 192.032.602 сўм жарима ундириш сўралган.

Суд мажлисида иштирок этган даъвогар вакили ўз кўрсатмасида, даъво талабини кўллаб-кувватлаб, даъво аризани қаноатлантиришни сўради.

Суд мажлисида иштирок этган жавобгар вакили ўз кўрсатмасида пахта етиштирш учун сув таъминоти яхши бўлмаганлиги ва ногиронлиги борлигини маълум қилиб даъво талабини қисман қанотлантиришни сўради.

Суд, даъвогар ва жавобгар вакилларининиг кўрсатмаларини тинглаб, ишдаги хужжатларга хукукий бахо берган холда, куйидаги асосларга кўра, даъвони кисман каноатлантиришни лозим топди.

Ишдаги хужжатлардан ва суд жараёнида аникланган холатлардан маълум бўлишича, "Жиззах Кентекс" МЧЖ ("Харидор") ва "ЖЕНИС" фермер хўжалиги

("Хўжалик") ўртасида 2023 йил 18 январда № 146-сонли "Пахта хом-ашёси ва уруғлик пахтани етказиб бериш хамда харид қилиш" бўйича фючерс шартномаси тузилган.

Мазкур шартноманинг 1.1.-бандига асосан, "Харидор" "Хўжалик" га пахта хомашёсини етиштириш учун зарур бўлган махсулотларни топшириш мажбуриятини, "Хўжалик" эса "Харидор" га ушбу шартномада белгиланган пахта хом-ашёсини етиштириш учун зарур бўлган махсулотлар хакини тўлаш мажбуриятини олган.

Бироқ, даъвогар томонидан шартнома бўйича шартлари бажарилган бўлса-да, жавобгар томонидан шартнома шартлари тўлик бажарилмаган ва қабул қилиб олинган пахта хом-ашёсини етиштириш учун зарур бўлган махсулотлар учун тўловни тўлик тўлаб бермаслиги окибатида, якуний хисоб-китоб бўйича даъвогар олдида 56.995.958 сўм қарздор бўлиб қолган.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодекси (бундан буён матнда ФК деб юритилади)нинг 236-моддасига кўра, мажбуриятлар мажбурият шартларига ва қонун хужжатлари талабларига мувофик, бундай шартлар ва талаблар бўлмаганида эса — иш муомаласи одатларига ёки одатда кўйиладиган бошқа талабларга мувофик лозим даражада бажарилиши керак.

ФКнинг 333-моддасига кўра, қарздор айби бўлган такдирда мажбуриятни бажармаганлиги ёки лозим даражада бажармаганлиги учун, агар қонун хужжатларида ёки шартномада бошқача тартиб белгиланмаган бўлса, жавоб беради.

ФКнинг 466-моддасига кўра, қишлоқ хўжалиги махсулотини етиштирувчи ўстирилган (ишлаб чиқарилган) қишлоқ хўжалиги махсулотини тайёрловчига контрактация шартномасида назарда тутилган миқдор ва ассортиментда топшириши шарт.

Жавобгар томонидан шартномавий мажбуриятлари лозим даражада бажарилмаганлиги факти ишдаги мавжуд хужжатлар билан тасдиғини топади.

Даъвогар томонидан тақдим қилинган бир тарафлама таққослаш далолатномадан кўринишича, 226.109.841 сўм асосий қарздорликда 62.785.819 сўм банк фоизи кўрсатилган бўлиб, мазкур сумма асоссиз ҳисобланади.

Чунки, контрактация шартномасининг 2.2-банди кичик "к" бандига кўра, "хўжалик" (жавобгар) харидор томонидан қишлоқ хўжалигини Давлат томонидан қўллаб-қувватлаш жамғармаси маблағлари ҳисобидан пахта хом ашёсини етиштириш учун молиялаштирилган аванс маблағлар бўйича ҳисобланган банк фоизларини якуний ҳисоб-китобидан тўлаб беради" ҳамда шартноманинг 2.3-банди кичик "ж" бандига кўра, "харидор" (даъвогар) хўжаликка (жавобгарга) ҳишлоқ хўжалигини Давлат томонидан қўллаб-қувватлаш жамғармаси маблағлари ҳисобидан пахта хом ашёсини етиштириш учун молиялаштирилган аванс маблағлар бўйича ҳисобланган банк фоизларини якуний ҳисоб-китобларда ушлаб қолади" деган мазмундаги бандлар Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 10 ноябрдаги "Пахта хомашёсини етиштириш ва унинг йиғим-терим харажатларини молиялаштириш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида" ги ПҚ-2-сонли қарори ва Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 11 мартдаги 130-сонли қарори талабларига зиддир.

Мазкур холатда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 10 ноябрдаги "Пахта хомашёсини етиштириш ва унинг ёнгим-терим харажатларини молиялаштириш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўгрисида" ги ПҚ-2-сонли карорида кредит фоизларини фермер хўжалиги тўлаб бериши лозимлиги кўрсатилмаган ва фермер хўжалиги кредит фоизларини тўлаб бериш мажбурияти юклатилмаган.

Қолаверса, тарафлар ўртасида тузилган контрактация шартномаси бандларида банк фоизларини тўлаб берилишига келишилган бўлса-да, ушбу банк фоизлари қандай

кредит шартномаси ёки бошқа қонунчилик хужжати асосида ундирилиши лозимлиги асослари ва банк фоиз суммасининг аниқ бир қиймати кўрсатилмаган.

Мазкур ҳолатда суд, тарафлар ўртасида пахта хом ашёсини харид қилиш бўйича тузилган шартноманинг 2.2-банди кичик "к" банди ва 2.3-банди кичик "ж" бандларини қонунчиликнинг талабларига мувофиқ келмайдиган мазмундаги битим бандлари деб ҳисоблашни лозим топади.

Вахоланки, ФКнинг 116-моддасига кўра, қонунчиликнинг талабларига мувофик келмайдиган мазмундаги битим, шунингдек хукуқ-тартибот ёки ахлоқ асосларига атайин қарши мақсадда тузилган битим ўз-ўзидан ҳақиқий эмасдир.

Бундай битимга нисбатан ушбу Кодекс 114-моддасининг <u>иккинчи</u> кисмида назарда тутилган қоидалар қўлланилади.

ФКнинг 114-моддаси биринчи қисмига кўра ҳақиқий бўлмаган битим унинг ҳақиқий эмаслиги билан боғлиқ бўлган оқибатлардан ташқари бошқа юридик оқибатларга олиб келмайди ва у тузилган пайтидан бошлаб ҳақиқий эмасдир.

Шунингдек, ФК 128-моддасига кўра, битимнинг бир қисми ҳақиқий саналмаслиги битимга ҳақиқий саналмаган қисм қўшилмаса ҳам у тузилган бўлар эди, деб тахмин қилиш мумкин бўлса, унинг бошқа қисмларининг ҳақиқий саналмаслигига сабаб бўлмайди.

Шу боис, суд тарафлар ўртасида тузилган контрактация шартномасининг ушбу бандларини ўз-ўзидан ҳақиқий эмас деб ҳисоблашни лозим топади.

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 68-моддаси биринчи қисмига кўра, ишда иштирок этувчи ҳар бир шахс ўз талаблари ва эътирозларига асос қилиб келтираётган ҳолатларни исботлаши керак.

Шу сабабли, даъвонинг 163.324.023 сўм (226.109.842 сўм асосий қарздорлик — 62.785.819 сўм банк фоизи = 163.324.023 сўм) асосий қарз ундириш қисмини қаноатлантиришни лозим топди.

Шунингдек даъвогар шартномада белгиланган миқдордан кам миқдорда пахта топширилганлиги сабабли, 192.032.602 сўм жарима ундиришни сўраган.

ФКнинг 11-моддасида фукаролик хукуклари неустойка ундириш йўли билан химоя килиниши белгиланган.

ФКнинг 261-моддасининг 1-қисмига асосан неустойка жарима ёки пеня шаклида бўлиши белгиланган.

ФКнинг 330-моддаси 1-қисмига кўра, башарти, қонунда ёки шартномада бошкача тартиб назарда тутилган бўлмаса, мажбурият лозим даражада бажарилмаган тақдирда неустойка тўлаш ва зарарни коплаш карздорни мажбуриятни асл холида бажаришдан озод килмайди.

Шартноманинг 5.2-бандида хўжалик шартномада белгиланган нав, сифат ва микдорда махсулот топширишдан асоссиз бош тортганлиги учун хўжалик буюртмачига топширилмаган махсулот кийматининг 20% микдорида жарима тўлаши кайд этилган. Жарима харид нархига белгиланган устамалар тўланиши хисобга олинмаган холда ўтган даврда (ой, йил чораги, йил) махсулотининг амалда шаклланган ўртача нархидан келиб чикиб хисобланади, бундан ташкари, зарарнинг махсулот еказиб берилмаганлиги туфайли юзага келган, жарима билан қопланмаган қисми ҳам тўлаб берилиши қайд этилган.

ФКнинг 326-моддасида, агар тўланиши лозим бўлган неустойка кредиторнинг мажбуриятини бузиш окибатларига номутаносиблиги кўриниб турса, суд неустойкани камайтиришга ҳақли, бунда қарздор мажбуриятни қай даражада бажарганлиги, мажбуриятда иштирок этаётган тарафларнинг мулкий аҳволи, шунингдек, кредиторнинг манфаатларини эътиборга олиши кераклиги, суд алоҳида ҳолларда

карздор ва кредиторнинг манфаатларини хисобга олиб, кредиторга тўланиши лозим бўлган неустойкани камайтириш хукукига эга эканлиги кўрсатилган.

Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди Пленумининг "Мажбуриятларни бажармаганлик ёки лозим даражада бажармаганлик учун мулкий жавобгарлик тўгрисидаги фукаролик конун хужжатларини кўллашнинг айрим масалалари ҳақида"ги 2007 йил 15 июндаги 163-сонли қарорининг 4-бандида, ФКнинг 326-моддасига мувофик, суд қарздор томонидан мажбуриятларнинг бажарилиш даражасини, мажбуриятда иштирок этувчи тарафларнинг мулкий аҳволини, шунингдек кредиторнинг манфаатларини эътиборга олиб, неустойка микдорини камайтиришга ҳақли.

Мазкур ҳолатда суд, карздор ва кредиторнинг манфаатларини ҳисобга олиб, тўланмаган суммага жариманинг мутаносиб миқдорини белгилаб, даъвогарнинг даъво талабидаги 192.032.602 сўм жаримани камайтириб, ушбу жариманинг 10.000.000 сўм қисмини ҳаноатлантиришни лозим деб ҳисоблайди.

Қайд этилганларга мувофик, суд даъво талабини қисман қаноатлантириб, жавобгар "ЖЕНИС" фермер хўжалигидан даъвогар "Жиззах Кентекс" МЧЖ фойдасига 163.324.023 сўм асосий қарз, 10.000.000 сўм жарима ундиришни, даъвонинг қолган қисмини қаноатлантиришни рад этишни, суд харажатлари масаласини мухокама қилиб, суд харажатларини тўлик жавобгарга юклаб, "ЖЕНИС" фермер хўжалигидан даъвогар "Жиззах Кентекс" МЧЖ фойдасига олдиндан тўланган 34.000 сўм почта харажати хамда Республика бюджетига 8.362.849 сўм давлат божи ундиришни лозим топди.

Юқоридагиларга кўра, Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 118, 176-179, 180, 186-моддаларига асосланиб суд-,

КАРОР КИЛДИ:

Даъвогарнинг даъво талаби қисман қаноатлантирилсин.

Жавобгар "ЖЕНИС" фермер хўжалигидан даъвогар "Жиззах Кентекс" МЧЖ фойдасига 163.324.023 сўм асосий қарз, 10.000.000 сўм жарима ва олдиндан тўланган 34.000 сўм почта харажати ундирилсин.

Даъво талабининг қолган қисмини қаноатлантириш рад этилсин.

Жавобгар "ЖЕНИС" фермер хўжалигидан Республика бюджетига 8.362.849 сўм давлат божи ундирилсин.

Хал қилув қарори қабул қилингандан кейин бир ойлик муддат ўтгач қонуний кучга киради.

Хал қилув қарори қонуний кучга киргач ижро варақаси берилсин.

Хал қилув қароридан норози бўлган тарафлар бир ой муддат ичида шу суд орқали Жиззах вилоят судининг иктисодий ишлар бўйича судлов ҳайъатига апелляция шикояти (протести) бериши ёки биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори қонуний кучга кирган кундан эътиборан олти ой муддат ичида кассация шикояти (протести) бериши мумкин.

Судья Н.С.Джураев

